

כשרות לישראל

סקירה מקצועית והצעה למתווה פעילות משופר
של מערך הכשרות הממלכתי

כשרות לישראל

סקירה מקצועית והצעה למתווה פעילות משופר
של מערך הכשרות הממלכתי

ניסן תשע"ו

בהוצאת חותם - יהדות על סדר היום
וכשרות - ייעוץ והכוונה בכשרות

כתיבה: רבני כושרות
עריכת תוכן: טל תורג'מן
עריכת הלשון: אפרת אורנשטיין
עיצוב חוברת: אודליה פרל
עיצוב עטיפה: אסף שטרן

בהוצאת:
חותם - יהדות על סדר היום
אתר הבית: www.chotam.org.il
דוא"ל: office@chotam.org.il
רח' דישראל 15 ירושלים, מיקוד 9222217

כושרות - ייעוץ והכוונה בכשרות
אתר הבית: Www.kosharot.co.il
דוא"ל: Misrad@kosharot.co.il
טלפון: 02-6569352

© כל הזכויות שמורות

תוכן עניינים:

1. הקדמה
2. המתקפה על חוק הכשרות
3. דו"ח האוצר - סקירה ותגובה מקצועית
4. הצעת לתיקון 'חוק איסור הונאה בכשרות'
5. הצעה למתווה הכשרות הממלכתי

הקדמה

במדינת ישראל היהודית והדמוקרטית אין חובה על בית עסק למכור מזון כשר, אולם כאשר בית עסק מעוניין לפרסם את עצמו כעסק כשר ע"פ ההלכה היהודית, החוק מחייב את בעליו לעשות זאת דרך הרבנות המקומית באזור מגוריו, במסגרת החוק המרכזי המעגן את מערכת הכשרות במדינת ישראל: חוק איסור הונאה בכשרות תשמ"ג-1983.

לפי סקרים רבים שנערכו, רובם המכריע של היהודים במדינת ישראל רוצה לאכול מזון כשר. מכאן נוצר צורך גדול לוודא שמקום המפרסם לציבור שהוא כשר אכן משווק מזון כשר ולא מוליך שולל את ציבור הצרכנים בהצגת חותמות כשרות על מוצרים שאינם כשרים.

פעולתו של 'חוק איסור הונאה בכשרות' משמעותית מאוד ומאפשרת התמודדות עם זייפני הכשרות. יחידת ההונאה ברבנות הראשית מוצאת עשרות זייפני כשרות בחודש ומפרסמת את ממצאיה לציבור הרחב בעשרות דו"חות בשנה. לאחרונה נשמעים קולות הקוראים לבטל את 'חוק איסור הונאה בכשרות' ולאפשר תחרות בתחום הכשרות בין כל הארגונים המעוניינים לתת כשרות במדינת ישראל.

טענות המתנגדים לחוק הקיים נובעות מכמה סיבות מרכזיות:

1. ליקויים מנהליים שנמצאו אצל משגיחים או בקרב מערכות כשרות הפועלות מטעם הרבנות.
2. רצון ליצור נהלים שיקלו על בעלי העסקים לקבל תעודת כשרות ולעמוד בתנאיה.
3. מחשבה כי ריבוי תחרות בין גופי הכשרות יוביל את מערכת הכשרות להיות טובה יותר לצרכן וזולה יותר לבעל העסק.
4. שאיפה להפוך את פיקוח הכשרות למיזם נאמנות חברתי, בהיותו של בעל

העסק מחויב בהסכם נאמנות לכשרות בית העסק.
5. ניסיון לקבוע עובדה ביחסית דת ומדינה בהפרטת המערכות הרבניות והדתיות והפקעתן מתחום אחריותה של המדינה.

ליקויים מנהליים והצורך בהתייעלות

טענות המתנגדים בנושא הליקויים המנהליים במערך הכשרות הממלכתי ובנושא הצורך בהתייעלות אינן זרות לרבנות. נרחיב עליהן להלן ונציע פתרונות ישימים.

ריבוי תחרות להוזלת עלויות הכשרות והפחתה ביוקר המחיה

מבדיקת גלובס¹ (וגופים נוספים), סל הקניות הזול לא קשור בהכרח לכשרות המזון. כך למשל רשת טיב טעם, הידועה במכירת מזון לא כשר באופן מוצהר, מוכרת סל מזון הגבוה ב-40% מסל מזון ברשת מזון כשרה. זאת ועוד, כפי שיוצג בהמשך, ישנה תחרות בענף הכשרות, אך היא אינה פרוצה לכול ועומדת תחת פיקוח של הרבנות הראשית. ייתכן שהפרטה מלאה של מערכת הכשרות תזיל את העלויות, אך בד בבד היא תפתח פתח להונאות כשרות בקנה מידה גדול הרבה יותר. לסיכום, משמעות התחרות הפתוחה היא התמסחרות של מערך הכשרות שתביא בהכרח להעדפת הצד הכלכלי על פני הצד ההלכתי ולפגיעה בצרכנים המעוניינים לצרוך מזון כשר ואף מוכנים לשלם בעבור שירות זה.

כשרות כמיזם נאמנות חברתית

גופי הכשרות האלטרנטיביים והחברתיים שאינם מוכרים ע"י הרבנות הראשית בנויים על בסיס אמון עם בעל העסק ומוזילים משמעותית את עלות המשגיח. ואולם בניית מערך כשרות על בסיס אמון היא דבר שלא קיים בשום גוף כשרות בעולם. כמו כן, גם אם גישת האמון יכולה לעבוד במסגרות מסוימות, היא איננה רלוונטית ברמה הארצית, כפי שמודה אחד הרבנים של גופי הכשרות האלטרנטיבית בריאיון באתר כיפה², שם הוא מתאר את הכשרות האלטרנטיבית כ"מעשה של אקטיביזם" ולא כפתרון כולל.

כשרות כסוגיה ביחסית דת ומדינה

ראשית חשוב לציין כי המחשבה על היותה של מערכת הכשרות עוד סוגיה בנושא דת ומדינה היא מחשבה מוטעית מיסודה ועלולות להיות לה השלכות שליליות ביותר.

1. קישור לכתבה: <http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000991509>

2. קישור לראיון: <http://www.kipa.co.il/now/53644.html>

מעריך הכשרות הוא סוגיה מקצועית השמורה לאנשי מקצוע הבקיאיים בתחום. כדי להפעיל מערכת כשרות רצינית ומהימנה, יש צורך בהיכרות מעמיקה עם הנעשה בשטח, בקיאות הלכתית וידע חובק עולם בתחום הכשרות. זאת מכיוון שתעשיית המזון היום מפותחת ומסועפת מאוד, ויש חשיבות רבה לנוהלי כשרות מקצועיים שיוכלו לתת מענה לסוגי ההונאה השונים הקיימים בשוק. סוגיות חברתיות כאלו ואחרות והדיון בנושא דת ומדינה אינם שייכים לתחום המקצועי שנקרא "כשרות", ולכן לא נכון לערב בנושא שאיפות מתחומים אחרים, אלא ראוי לתת למערכת הכשרות את הכלים להיבנות כגוף מקצועי הדואג לספק לצרכן מזון כשר, שהרי זהו תפקידה.

בחוברת זו נתייחס לטענות הענייניות שעלו נגד מעריך הכשרות בדו"ח האוצר ונציע פתרונות ישימים שמטרתם לשפר את מעריך הכשרות ולאפשר התייעלות והוזלת עלויות לצרכן, תוך שמירה על סטנדרטים אחידים והקפדה על כללי ההלכה. את ההצעות גיבשו אנשי מקצוע הבקיאיים בתחום הכשרות הארצית והעולמית, והן מתבססות על ההסכמה כי הרבנות הראשית, מתוקף היותה מאז ומתמיד הסמכות ההלכתית העליונה במדינת ישראל וגוף ציבורי ללא אינטרסים כלכליים, היא הגוף המתאים ביותר לפקח ולנהל מעריך מסועף ובעל השפעה רבה כל כך על בעלי העסקים והצרכנים הפרטיים. גם כאשר ישנה ביקורת ומתגלים כשלים בהתנהלות במקרים מסוימים, אנו מאמינים כי יש לפעול מתוך אמון במערכת, במטרה לייעל ולשפר אותה, תוך שמירה על החלקים הטובים שכבר קיימים ופועלים בשטח.

המתקפה על חוק הכשרות

התנועה להפרטת הכשרות

הטענות בנושא 'מונופול הכשרות' של הרבנות הראשית לישראל והעלאת הצורך לבצע הפרטה במערכת הכשרות, כדי להוזיל באופן ניכר את יוקר המחיה בארץ, הפכו למהלך כולל המבקש לבטל את 'חוק איסור הונאה בכשרות' ולהפקיע את סמכותה של הרבנות הראשית בנושא. כחלק מהמהלך הוקם מערך כשרות אלטרנטיבי המבוסס על אמון עם בעל העסק. כמו כן החלה לפעול שדולה בכנסת שמקדמת את עניינה של הכשרות האלטרנטיבית, משודרות כתבות ותכניות חד-צדדיות בטלוויזיה בנושא זה, ולאחרונה אף הוגשה עתירה לבג"ץ הדורשת לבטל את 'חוק איסור הונאה בכשרות' בטענה שהוא לא מאפשר חופש עיסוק למוסד שרוצה להיות כשר ללא פיקוח מהרבנות.

'מונופול הכשרות' של הרבנות

החוק שמבקשים לבטל 'מפריטי הכשרות' נחקק בשנת תשמ"ג-1983 ומגדיר מיהו המוסמך לתת הכשר במדינת ישראל: הרבנות הראשית לישראל וממונה מטעמה, מועצות דתיות, רב מקומי או הרבנות הצבאית בצה"ל. מטרת החוק היא למנוע מגופים שונים לתת כשרות באופן עצמאי ולמנוע הונאה בכשרות. במסגרת החוק נקבעו בחוזרי מנכ"ל של המשרד לשירותי דת גם נוהלי הכשרות של הרבנות הראשית, גובה האגרה השנתית (שעלותה מאות עד אלפי שקלים - תלוי במורכבות בית העסק) וכן עלות שעות ההשגחה וכמותן.

במהלך השנים קמו הרבה גופי כשרות פרטיים והם נותנים כשרות ברמות שונות. פעילותם של גופי הכשרות הפרטיים מתאפשרת על פי נוהלי הכשרות, בתנאי שהיא נוספת על ההכשר שניתן מטעם הרבנות המקומית ולא עומדת בפני עצמה. נהלים אלו נועדו להבטיח שגופי הכשרות הפרטיים עושים את מלאכתם נאמנה ולא מוציאים תקלה תחת ידם או מוליכים את הציבור שולל.

הפרצה הראשונה בחוק

במסגרת תשובה לעתירה שהגיש המרכז הרפורמי לדת ומדינה בשם שני בעלי מסעדות בירושלים, נתן היועץ המשפטי לממשלה הקודם, מר יהודה ויינשטיין, פירוש תקדימי מחדש לחוק, לפיו בעלי מסעדות יוכלו להציג את העסק כמאושר מטעם גופי כשרות פרטיים, ולציין שההשגחה אינה מטעם הרבנות הראשית לישראל, ולא ייחשבו לעוברים על החוק. כיום עברה בקריאה טרומית בכנסת הצעת חוק המתקנת את הפרצה שהיועמ"ש פתח.

יש לציין שמבחינה משפטית החלטת היועמ"ש סותרת פסקי דין רבים שניתנו במשך עשרות שנים ומייתרת קנסות מנהליים שנגבו מטעם המדינה. למעשה כיום, על פי פרשנותו של היועץ המשפטי לממשלה, בית עסק שאינו כשר הלכתית יכול להציג את עצמו ככשר לציבור הרחב, ואין בכך הונאה בכשרות ע"פ הפרשנות המחודשת. פעולות אלו יוצרות אנרכיה בעולם הכשרות, כדברי השופט סולברג בבית המשפט העליון בדיון בעתירה בנושא.

ההשלכות של ביטול החוק

ביטול חוק 'איסור הונאה בכשרות' משמעותו שלא יהיה רגולטור שיפקח ויוודא שהמזון המוצג ככשר הוא אכן כשר. מצב זה יפתח פתח להונאות כשרות בקנה מידה גדול ולהימצאותם של רמאים רבים בשוק הכשרות באין מפריע. כבר היום קיימים כמה זיפני כשרות שנותנים תעודות הכשר על בסיס כלכלי בלבד וללא קשר להלכה. כנגדם פועלת מחלקת הונאה בכשרות בדרכים שונות, החל מקנסות מנהליים וכלה בתביעות בבית המשפט, כל זאת מכוח החוק המאפשר זאת.

תחרות בשוק הכשרות

בניגוד לטענות על מונופול הרבנות, יש כיום הפרטה מלאה בתחום הכשרות - עשרות גופי כשרות פרטיים נותנים כשרות לפי דרישות שונות, חלקם מחמירים יותר וחלקם מקלים יותר, אולם כל עסק המפרסם את עצמו ככשר נדרש לקבל תעודת כשרות גם מהרבנות, במטרה להבטיח תנאי סף אחידים לכל העסקים המוצגים לציבור ככשרים. אם כן ישנה תחרות בשוק הכשרות, אך היא אינה פרוצה לחלוטין ומבטיחה רמת כשרות בסיסית אחידה לכל העסקים הכשרים.

דו"ח האוצר

כחלק מפעולות המתנגדים למערך הכשרות של הרבנות, הזמין משרד האוצר דו"ח שעוסק ב"בחינת עלויות הכשרות בישראל ומשמעות המונופול של הרבנות על הכשרות". הדו"ח הוגש לאגף התקציבים במשרד האוצר כטייטה ראשונית, מתוך רצון לבדוק אם הכשרות היא הגורם המייקר את המחיה בישראל.

הדו"ח סוקר באופן אינפורמטיבי את כלל מרכיביה של תעשיית המזון בישראל, לרבות שחיטה, חליבה, חומרי גלם, שעות השגחה ועוד, וניכר כי נעשתה בו עבודה מקיפה לבחינת עלויות הכשרות למשק. הדו"ח מציג גם כשלים מנהליים שיש לתת עליהם את הדעת כדי לייעל את המערכת, ולחלק מהם נתייחס בהמשך בהצגת מתווה הכשרות המומלץ.

ואולם גם אם נקבל את הנתונים המוצגים בדו"ח כעובדה חד משמעית ונבטל כליל את כל מערך הכשרות, נמצא שלצרכן הביתי יהיה החיסכון בעלויות המזון זעום, אם בכלל.

עיון ראשוני מראה כי הדו"ח כולו מסתמך על אומדנים שונים שלא ברור כיצד חושבו. בחלק מן המקומות נבדקו נוהלי הכשרות של הרבנות הראשית לישראל ותורגמו לעלויות, אולם בפועל יש פער בין נוהלי הרבנות הראשית הכתובים לבין הביצוע בשטח, ויוצא שנתונים אלו אינם רלוונטיים. נוסף על כך, כותב הדו"ח לא דן בצורך בפיקוח על תחום הכשרות למניעת הונאה, בדומה לחובה בפיקוח תברואתי ובריאותי.

מצורפת כאן התייחסות עניינית לטענות שונות שעלו בדו"ח:

שחיטת עופות

הנתונים בדו"ח חושבו על בסיס נוהלי הרבנות הראשית, הנוגעים לשלוש רמות כשרות. בפועל אין כיום חלוקה לשלוש רמות, אלא החלוקה היא לרבנות מהדרין ולגוף כשרות פרטי (חלק/בד"ץ).

גופי הכשרות הפרטיים לא מספקים מידע על עלות הגבייה של ההוצאות שלהם, כמו למשל תשלום לקולקטיב, למערכת הרבנים ועוד. ארגון המשחטות התעשייתיות פרסם בוועדת הכלכלה נתון מדעי (לא משוער), לפיו עלות מערך הכשרות בשחיטה הכשרה היא 60 אג' לק"ג עוף, בניגוד למופיע בדו"ח האוצר טווח העלויות הוא 1.84- 4.52 ₪ לק"ג עוף.

ניקור

הדו"ח מדגיש את עלויות הניקור הגדולות, הנובעות מהחובה ההלכתית לבצע ניקור בחלקי בשר אחורי. עלויות הניקור מכפילות את עלות הכשרות למשק בשניים כמעט לפי הדו"ח, אולם נתונים אלו, גם אם היו מבוססים על אומדנים מציאותיים יותר, הינם נכונים רק באופן תיאורטי. בפועל, מאחר שכמעט כל הבשר הנמכר בארץ לא דורש ניקור, חישוב העלויות ביחס לכלל הבשר הוא אפסי, ובוודאי לא משפיע על הצרכן הממוצע.

כשרות ירק מהדרין

צוין בדו"ח כי אין תחרות בשוק, זאת אף שכיום ישנן קרוב ל-25 חברות שונות המשווקות ירק עלים מפוקח ונקי מחרקים, והמחיר משתנה בעשרות אחוזים בין חברה לחברה.

הבדלים בין נוהלי הכשרות בארץ לבין נוהלי הכשרות בחו"ל

בדו"ח נעשתה השוואה בין מערך הכשרות בישראל להתנהלות גופי הכשרות בחו"ל, ובין השורות נטען כי מערך הכשרות בארץ הוא מחמיר יותר ללא הצדקה. השוואה זו בעייתית מיסודה, כיוון שהמציאות בארץ שונה בתכלית מזו שבחו"ל. לדוגמה, פוסקי הלכה רבים נדרשו להתמודד עם מצב שבו לא הייתה אפשרות לאכול פת ישראל בחו"ל, ולכן התירו במקומות אלו פת עכו"ם. ואולם היתרים אלו קיימים ועומדים בחו"ל כהוראת שעה בשל המצב הדחוק של יהודי שנמצא בנכר, ואינם היתרים גורפים בכל המדינות בחו"ל. במדינת ישראל, שבה יש אפשרות פשוטה לבנות מערך כשרות הפועל ע"פ ההלכה לכתחילה, היתרים אלו לא התקבלו. דוגמה הפוכה מתקיימת בשנת השמיטה: בחלק גדול ממדינות חו"ל לא סומכים על היתר המכירה שנעשה בארץ ישראל, כי ישנה אפשרות קלה ונוחה לרכוש ירקות ופירות מחו"ל ללא היתר מכירה. דוגמה נוספת היא באיסור מכירת חלקי בשר אחורי: בחלק גדול מגופי הכשרות בחו"ל נהוג לא להכשירם כלל, אולם בארץ הדבר אפשרי והם נמכרים בהכשרים שונים. יוצא שהשוואה בין המדיניות ההלכתית בארץ לבין זו שבחו"ל היא ניסיון להתערבות בסביבתם המקצועית של העוסקים בתחום הכשרות ללא הבנה מעמיקה.

השגחה כפולה

הדו"ח דן בנושא עלויות ההשגחה הכפולות: פעמים רבות ישנם גופי כשרות הנותנים כשרות נוסף על הרבנות המקומית, ולעתים מדובר בכמה גופי כשרות מקבילים. הדבר יוצר כפל תשלום למשגיח, אגרות כפולות וכד', אף שמבחינה הלכתית ישנה הסכמה של כלל גופי הכשרות על המוצר. ראשית צריך לקחת בחשבון שהשגחה נוספת היא בחירה שיווקית של בעל המוצר, המבקש להתאים את המוצר שלו לקהל יעד רחב יותר, עם זאת זוהי אכן סוגיה שצריך לפתור ולהביא להפחתת עלויות כפולות. נסיף על טענת הדו"ח נתון שלא הובא בו: לא פעם ניתנת כשרות מטעם גוף פרטי שסומך על הרבנות ורק מוסיף את חתימתו בתמורה לתשלום אגרה חד-פעמית, וכן להפך. מתן החתימה הנוספת מייקר את המוצר ללא סיבה אמיתית. במסגרת מתווה הכשרות המוצע בהמשך נציג פתרון מעשי לסוגיה זו.

היעדר נהלים מחייבים

עוד נטען בדו"ח כי היעדר נהלים מחייבים גורם לאי שקיפות, לחוסר יכולת אכיפה מצד הרבנות ובעיקר לזמני השגחה ועלויות לא ידועים שמונעים מבעל העסק ודאות ותכנון עלויות נכון. טענה זו אמיתית, והנושא אכן דורש הסדרה. בהמשך החוברת מובאת הצעת חוק שתעגן את נוהלי הרבנות הראשית כנוהל אחיד בכל הארץ. הצעת חוק זו תאפשר שינוע מזון ממקום למקום ללא צורך בהשגחה נוספת ותביא להוזלת עלויות ולהקלה על התנהלותה של מערכת הכשרות הארצית. הצעת החוק זוכה לתמיכה של הרב הראשי הרב דוד לאו, לתמיכתם של איגוד המלוונות והאולמות ועוד.

מקטע הקמעונאות

מחבר הדו"ח מציין כי החיוב על רשתות קמעונאות לשאת תעודת כשרות מוסיף עלויות של 0.2% ממחזור המכירות. כמו כן מרבית המוצרים המשווקים בארץ נדרשים לשאת תעודת כשרות כדי להימכר באותן הרשתות, דבר המייקר את מחירם. טענות אלו מעט תמוהות, באותו אופן ניתן לומר שאולי עדיף לוותר על פיקוח של משרד הבריאות כיוון שהדבר גורר עלויות נוספות למוצר. נראה כי כותב הדו"ח התעלם מנתון משמעותי מאוד: הציבור בישראל מעוניין לצרוך מזון כשר, ורשתות השיווק מעוניינות לקבל תעודת הכשר מהרבנות המקומית ולשווק רק מוצרים כשרים כדי לשרת נאמנה את הלקוחות, ואף אם יש בכך עלויות נוספות, הרי זהו צורך שעולה מן השטח ולא ניתן לוותר עליו כשם שלא ניתן לוותר על פיקוח תברואתי. נקודה נוספת שצריך לקחת בחשבון: רשת שתסיר את תעודת הכשרות שלה ותכניס מוצרים שאינם כשרים - מספר הלקוחות שלה יקטן, והמחיר לסל המוצרים ממילא יעלה.

שימוש בכשרות להשגת יעדים דתיים אחרים

הדו"ח טוען כי ישנם דיווחים על משגיחים שמתמשים בכשרות כאמצעי להשגת יעדים דתיים אחרים, למשל שמירת שבת של העסק, אי קיום אירועים לגויים וכד'. חשוב לציין כי כיום ישנה החלטה של מועצת הרבנות הראשית לישראל המעגנת את תחום הכשרות ללא קשר לנושאים דתיים אחרים המתנהלים בבית העסק, וכל עוד הכשרות במטבח נשמרת ע"פ הנהלים, לא תהיה מניעה לתת כשרות למקום.

הכשרות כגורם שיווקי

הדו"ח לא דן בכך שחברות המזון השונות רואות את הכשרות גם כגורם שיווקי. משמעות הדבר היא שיצרני מזון רבים מעוניינים לשלם לכמה גופי כשרות בו זמנית כדי למכור את המוצר בשווקים גדולים יותר, במקום להשקיע כספים נוספים בפרסום ובשיווק.

רמת הכשרות

בדו"ח לא נזכר שככל שפיקוח הרבנות מוחלש ולוקה בבעיות, כך גופי הכשרות הפרטיים גדלים ואִתם העלויות הנוספות לצרכן. לדוגמה, לפני כעשרים שנה היו ארבעה גופי כשרות פרטיים מרכזיים, וכיום פועלים למעלה מעשרים. דוגמה נוספת: הקלות בנוהלי הכשרות של הרבנות תגרומנה לחלק נכבד מציבור הצרכנים לרכוש מוצרים בהכשרים פרטיים מחמירים יותר (ויקרים יותר), ותהיה ירידה ניכרת בנפח הקניות של הכשרות הממלכתית.

ליקויים מנהלתיים

בדו"ח לא נידונו נושאים שבהם תעשיית המזון ומשרדי הממשלה לוקים בחסר ומשפיעים על עלות הכשרות, כגון: קרטל המשחטות שהביא לתיאום צמצום ימי השחיטה לארבעה ימים בשבוע במטרה להוריד את ההיצע ולהעלות את המחיר, בעוד צוות הכשרות והתפעול ממשיך לעבוד חמישה ימים בשבוע; שימוש בחומרי עיבוד זולים המצריכים בדיקת כשרות בקצוות העולם ועוד, תיקון ליקויים אלו צפוי לחסוך אחוזים רבים בעלויות ההשגחה והכשרות בעבור בעלי העסקים והצרכנים. נוסף על כך, על אף המסקנות שעלו מדו"חות מבקר המדינה והנחיותיו של היועמ"ש לממשלה בעניין הפרדת משגיח-מושגח, נושא זה לא הוסדר והדבר מביא לפגיעה בהתנהלות תקינה של מערכת הכשרות.

הונאה בכשרות

בדו"ח, המבקש לסקור את מערך הכשרות הארצי, חסרה מאוד הנגיעה בתחום הזיופים וההונאות הקיימים בשוק הכשרות, ומתבקשת סקירה של ההתמודדות היום-יומית של הרבנות הראשית עם זייפני בשר כשר ומזון כשר בכלל, שנעשית בכלים מוגבלים מאוד. בשל אי נקיטת הליכים פליליים ובשל קנסות נמוכים מדיי, בהוראת החוק, נאלצת מערכת הכשרות לעתים לחדד ולהקשיח נהלים באופן שמייקר את עלות ההשגחה, כדי להגן על ציבור הצרכנים מפני אותם זייפנים.

סיכום עלויות הכשרות

גם בדו"ח זה, שבנוי על אומדנים לא מדויקים וחסרים בו פרטים ונתונים רבים, עלות ההשגחה היא 0.06% ממחזור הייצור בענף המזון. עלות הכשרות בבתי המלון היא 2.2% משיעור הפדיון של המלונות, ובשירותי ההסעדה העלות היא 0.8% משיעור הפדיון. כאמור, תיקון הליקויים הקיימים במערך הכשרות וקביעת נהלים אחידים הם צעדים נדרשים ובהחלט יוכלו לסייע בהוזלת העלויות, אך מסיכום הנתונים כאן אפשר לראות בבירור כי הכותרת של הדו"ח, הקובעת כי 'מונופול הרבנות' משפיע על יוקר המחיה בארץ באופן משמעותי, היא אמירה קיצונית ומעט מנותקת מן המציאות: גם אם כלל מערכת הכשרות תבוטל, ביטולה לא ישפיע על עלות הקניות למשפחה, ולא יהיה בכך פתרון ליוקר המחיה.

הצעה לתיקון 'חוק איסור הונאה בכשרות': כללים אחידים בכשרות

דברי רקע

הכשרות הממלכתית בייעודה אמורה לתת שירות שיאפשר את הימצאותו של מזון כשר בכל מדינת ישראל. כל רבנות מקומית מוסמכת לתת שירותי כשרות באזור הגאוגרפי שהיא משתייכת אליו.

מועצת הרבנות הראשית פרסמה ספר נהלים לכל סוגי בתי העסק לרמת כשרות גיליה ולרמת כשרות מהדרין. למעשה מיושמים נוהלי הכשרות של הרבנות הראשית בשטח ברשויות יחידות בלבד (ונוחים הצלחה גדולה במקומות אלו). מצב זה יוצר בעיות בכלל המערכות וגורם להוזלת הכשרות הממלכתית מכמה סיבות:

1. על אף שמכותם הרשמית של הרב הראשי לישראל ומועצת הרבנות הראשית, במצב הקיים היום אין להם יכולת ממשית להנחות את הרבנויות המקומיות ולוודא שהנחיותיהם אכן מתקבלות ומיושמות.
2. קיימת שונות בין סוגי הכשרויות של הרבנויות המקומיות, בשל רבנויות "מחמירות" או "מקלות" בנוהלי הכשרות. לדוגמה: בישולי עכו"ם - יש מקומות הנוהגים רק ע"פ פסקי האשכנזים, ויש מקומות שנוהגים ע"פ כלל העדות.
3. כאשר רבנות מחליטה על רף נהלים נמוך, היא מורידה את רמת הכשרות באותה העיר לרמה נמוכה מאוד, ורבים מהתושבים נאלצים להסתמך על גופי כשרות פרטיים.
4. ברשתות המחזיקות כמה סניפים ברחבי הארץ, והמרכז לוגיסטי נמצא תחת רבנות שפועלת ע"פ נוהלי הכשרות שלה עצמה, המוצרים אינם מתקבלים בסניפים שבהם הרבנות המקומית עובדת ע"פ נהלים אחרים, אלא רק עם פיקוח נוסף.
5. אין יכולת אחיפה, שכן כל עוד אין נוהלי כשרות מסודרים, כמעט כל כשר כשרותי יוכל למצוא עיגון הלכתי המתיר אותו, והוא יהפוך לנוהל קבע.
6. הצרכן מסופק בטיב הכשרות כשאינו מכיר את הרבנות המקומית ואת נוהלי הכשרות שלה.

7. עם הפיכת תעשיית המזון לטכנולוגית ומורכבת, אין בידי כל רב מקומי כלים ויכולת לערוך מחקר מקיף על כל מוצר, בין היתר על תמציות ייחודיות או מכונות שונות, וכן על מצב הכשרות של המוצרים, ולכן צריך מקור מידע מהימן ומקצועי שיסמוך עליו בפסיקתו.

רק בצורה אחידה, ברורה ושקופה יוכל כל צרכן לדעת לאילו מוצרים ניתנה כשרות ברמה המתאימה לו. מציאות שבה כלל העסקים עובדים תחת נהלים אחידים וללא מתן אפשרות לשיקולים זרים בקבלת ההחלטות תחזק את מעמד הכשרות הממלכתית.

נוסח תיקון החוק המוצע

הצעת חוק איסור הונאה בכשרות (תיקון מס' _____)(כללים אחידים למתן תעודת הכשר), התשע"ד-2014

1. הוספת סעיף 2א' בחוק איסור הונאה בכשרות, תשמ"ג-1983[1]. אחרי סעיף 2 יבוא:
- 2א' - כללים למתן תעודת הכשר

- (א) מועצת הרבנות הראשית לישראל רשאית לקבוע נורמות אחידות למתן תעודת הכשר, ובין השאר בעניינים הבאים:
- (1) תנאי סף לתפקיד משגיח כשרות.
  - (2) מסמכים שעל בית האוכל, מקום הייצור של המצרך או בית השחיטה להציג בפני הרב המוסמך לתת תעודת הכשר או מי שהסמיך לכך או בפני משגיח הכשרות במקום.
  - (3) היקף שעות השגחה הנדרש לפי סיווג בית האוכל, מקום הייצור של המצרך או בית השחיטה, לפי העניין.
  - (4) רמות כשרות שונות ודרישות הכשרות בכל רמה.
  - (5) כל עניין אחר הדרוש לשם שמירה על דיני הכשרות בלבד.

- (ב) נקבעו כללים לפי הוראות סעיף קטן (א), לא ייתן רב המוסמך לתת תעודת הכשר, להלן 'תעודה', אלא בהתאם לכללים האמורים.

2. הוספת סעיף 2ב'.

2ב' - ביטול הסמכה למתן תעודת הכשר מועצת הרבנות הראשית לישראל, או ועדה שהסמיכה לכך, רשאית לבטל הסמכתו של רב המנוי בסעיף 2 לחוק זה לתת תעודת הכשר, אם ראתה שהרב פועל בניגוד לנורמות שנקבעו לפי סעיף 2 א' לחוק זה, או שנהג שלא כשורה במילוי תפקידו.

הצעה: מתווה הכשרות הממלכתי במדינת ישראל

רקע

הכשרות הממלכתית במדינת ישראל ניתנת מטעם הרבנות הראשית לישראל ומופעלת על ידי מחלקות הכשרות במועצות הדתיות בכל עיר ויישוב. מערכת כשרות בעיר אחת שונה מחברתה, והיישום של נוהלי הכשרות בתעשיית המזון רחוק ממימוש, בשל הפירוד הגדול בין הגופים הנותנים כשרות. גילוי של מבקר המדינה העלה בעיות כשרות עד כדי כך ש"לא ניתן לאכול כשר". למקרא הדברים הללו ישנו צורך בחשיבה מחודשת על תחום הכשרות הממלכתית.

בינתיים, בשל הליקויים השונים שצוינו לעיל, קמים בשטח גופי כשרות פרטיים הנותנים הכשרים על בסיס אמות מידה משלהם.

מבחינה ציבורית ישנה חשיבות רבה למערך הכשרות הממלכתי. על פי כלל הסקרים שנעשו, רובם הגדול של אזרחי ישראל היהודים רוצים לאכול כשר, ולכן לתפקודה וליעילותה של מערכת הכשרות הממלכתית חשיבות גדולה מאוד. מצורפת בזאת תכנית לשיפור ולשדרוג מערך הכשרות בישראל, שתביא להעמדתו בשורה הראשונה של מערכות הכשרות בעולם.

המטרה

יצירת מערכת כשרות ממלכתית אחת הפועלת ע"פ נהלים אחידים בדרגת כשר ובדרגת מהדרין. מערכת כזו תהיה מערכת הכשרות הטובה בעולם מצד ההלכה ומצד השקיפות לציבור, ותסייע בהורדת המחירים לצרכן.

עקרונות

1. כשרות היא תחום מקצועי - תחום תעשיית המזון התפתח ועבר שינויים רבים בשנים האחרונות, ויש צורך חיוני להעמיק את הידע והמידע המקצועי של כלל העוסקים בתחום.
2. נוהלי כשרות אחידים - כל המערכת הממלכתית תעבוד על פי נהלים

- אחידים וברורים ובחלוקה קבועה לרמות כשרות שונות.
3. שדרוג מחלקות הכשרות הקיימות - יינתנו כלים מעשיים לשדרוג כל מחלקת כשרות קיימת.
  4. העצמת רבני הערים בתחומם - יינתן מקום לשיקולים הלכתיים של רב העיר בעירו. תתקיים שותפות במהלך חיזוקו של מערך הכשרות בעיר, ואחריות על מיזם כשרות באזור העיר.
  5. הקמת ועדת מומחי הכשרות הארצית - ועדת רבנים ארצית תתאים את הנהלים לרמות הכשרות השונות ותתמודד עם שאלות הלכתיות חדשות שיעלו מן השטח.
  6. תיקוני חקיקה - תידרש התאמת החקיקה בכנסת למתווה המשופר.
  7. נגישות ושקיפות - כלל מערכת הכשרות תהיה נגישה ושקופה לכל שואל, הן באמצעות האינטרנט והן באמצעות גוף מבקר חיצוני.
  8. הפרדת הקשר בין משגיח למושגח - יוקם גוף ממשלתי שיהל את מערכת הכשרות הארצית ואת העסקת המשגיחים. הגוף ינוהל כמערכת סגורה שתתקצב מהאגרות ומגביית דמי המשגיח, ללא צורך בתקציב מיוחד מהאוצר.
  9. מערך ביקורת חיצוני - במסגרת הגוף המנהל תוקם יחידת בקרה חיצונית שתגיש דו"חות רבעוניים לשיפור ולשדרוג המערכת, בין היתר על בסיס פניות הציבור.
  10. תחרות - עסק שינוהל ללא הערות וליקויים כשרותיים ומנהליים יקבל 'תו תקן' כשרותי.
  11. הונאה בכשרות - הקנס לבתי עסק שיעברו על חוק הונאה בכשרות יוגדל. ההכנסות מהקנסות יוקצו לגוף המנהל.
  12. אחריות - בעל עסק שיעבור על נוהלי הכשרות עד כדי פגיעה בהלכות הכשרות יעבור שימוע. גובה הקנס שיושת עליו ייקבע בשימוע, וכן תישלל ממנו האפשרות לקבל תעודת כשרות למשך שנה.
  13. שיווק - יישקל האופן שבו יותר הפרסום של מערכות הכשרות פרטיות.
  14. מערכות הכשרות הפרטיות תפעלנה רק באישור הרבנות הראשית לישראל, על פי נוהלי כשרות המהדרין של הרבנות הראשית והן תהיינה נתונות לפיקוחה ולמרותה. כמו כן תיגבה מהן אגרה לגוף המנהל.
  15. פיקוח בחו"ל - הגוף המנהל יפעיל מערך פיקוח בחו"ל למוצרי יבוא.

יישום

1. 'הגוף המנהל'

א. הגוף המנהל יוקם ע"י המשרד לשירותי דת, ומערך הכשרות הממלכתי יהיה תחת אחריותו המנהלית. כלל מערכות הכשרות ותקציבן של הרבנויות המקומיות האזוריות ואגף הכשרות הארצי יתמזגו באופן מדורג לתוך הגוף המנהל. המועצות הדתיות תפעלנה את הסניפים של הגוף המנהל בתחומן.

ב. תחת הגוף המנהל יוקמו שלושה מחוזות (צפון, דרום ומרכז), ולכל אחד מהם ימונה מנהל מחוז.

ג. בכל מחוז יהיו ראשי מחלקות: שחיטה, אולמות ומלונות, תעשייה, רשתות שיווק ומרכולים, מוסדות חינוך ורפואה, מחלקת מצוות התלויות בארץ ומעבדת חרקים.

2. ועדת מומחי הכשרות הארצית

א. ועדת איתור תגיש מועמדים למועצת הרבנות הראשית. המועמדים יהיו אנשי מקצוע ללא שיוך עדתי או מגזרי, בעלי ניסיון של עשר שנים לפחות בתחום וללא קשרי משפחה ישירים או עקיפים.

ב. הוועדה תתכנס אחת לשבוע, ובאופן תמידי יהיה רב כונן מהוועדה למענה על שאלות דחופות מצד מנהלי המחוזות, המפקחים והמשגיחים.

ג. הוועדה תפעל ע"פ נוהלי הכשרות של הרבנות הראשית שהתקבלו במועצת הרבנות הראשית. עדכון הנהלים יעשה רק באישורה של מועצת הרבנות הראשית. המענה לשאלות ולתקלות יהיה ע"פ נוהלי הכשרות ולא על בסיס היתר כזה או אחר. אם יהיה צורך בהיתר ספציפי, הוא יעלה בפני הוועדה.

ד. הוועדה תהיה העוגן המקצועי בתחום הכשרות בכלל מערכת הכשרות הממלכתית.

3. מקצועיות

א. כלל העובדים הפועלים במסגרת יחויבו לעבור בחינה של מחלקת הבחינות והתמחות בתחום הרצוי תחת הגוף המנהל. רק לאחר מכן יוכלו לכהן בתפקיד.

ב. כל עובדי הכשרות יתקבלו על בסיס מרכז מקצועי, ללא הבדלי

עדה, חוג או מגזר. לא תתאפשר קבלה על בסיס קרבה משפחתית.
ג. מחלקת הבחינות תחבר בחינה ייחודית למפקחי כשרות.
ד. כל משגיח ומפקח יחויב לעבור ארבע השתלמויות בשנה ויתוגמל על כך.
ה. משגיח שיימצא מועל בתפקידו יושהה מידית ויעבור שימוע אצל הגוף המנהל, וזה ישקול את המשך העסקתו.
ו. משגיח שיימצא מועל בתפקידו פעם נוספת לאחר השימוע, יהיה מנוע מלעסוק בתחום הכשרות בעתיד.

4. שקיפות

כלל המידע על הנעשה בבית העסק בתחום הכשרות יוכנס למאגר נתונים של הגוף המנהל, ויפורסם לעיון הציבור באתר האינטרנט של הגוף המנהל.

5. הפרדת הקשר בין משגיח למושגח

א. לא יתקיימו קשרי עובד-מעביד בין המשגיח לבית העסק המושגח.
כלל המשגיחים יועסקו דרך הגוף המנהל.
ב. דמי ההשגחה ייגבו מבית העסק על ידי הגוף המנהל.
ג. יוסדרו תנאים סוציאליים ושכר משגיח ע"פ תקנות הרבנות הראשית לישראל, וייבנו מתווה התקדמות ודירוג שכר בהתאם.

6. תהליך קבלת כשרות

תהליך קבלת הכשרות ילווה ע"י מפקח כשרות, וזה יחתים את בעל העסק על חוזה מוסדר. בחוזה יעוגנו: אופן התשלום, נוהלי הכשרות שבעל העסק יהיה מחויב אליהם, והקנסות שיושטו אם תהיינה חריגות שתפגענה בשומרי הכשרות.

7. שדרוג מחלקות הכשרות

סניפים של הגוף המנהל יעבדו במבנה המועצה הדתית המקומית, תוך שכירת המקום ושימוש בשלב הראשוני באנשים הקיימים במערכת. מערכת הכשרות תיהנה מניהול מקצועי וידידותי שיקל על מערך הכשרות.

8. תיקוני חקיקה

המשרד לשירותי דת יעביר תיקוני חקיקה בכנסת, בהם תוסדר סמכותו

של הגוף המנהל לרכז את תחום הכשרות באופן אחיד ומקצועי. כמו כן יתוקן 'חוק איסור הונאה בכשרות' ויאפשר הגדלת הקנס לבעלי עסקים העוברים על החוק, וכן יכלול אמצעי ענישה גם לגוף נותן ההכשר.

9. מערכות הכשרות הפרטיות

מערכת כשרות פרטית המעוניינת לשווק תוצרת תחת שמה, תעביר בקשה למועצת הרבנות הראשית. המועצה תאשר את פעילות הגוף בתנאים הבאים:

- א. המועצה ראתה שהגוף פועל באופן מאורגן ומוסדר.
- ב. גוף הכשרות הפרטי יקבל זיכיון מהרבנות הראשית ויתחייב לעמוד בנהלי הכשרות של הרבנות.
- ג. גוף הכשרות יפוקח ע"י הרבנות הראשית וישלם אגרה לגוף המנהל.
- ד. אם לא יהיה הבדל בהגדרת הכשרות בין הרבנות הראשית לגוף הכשרות הפרטי, לא יאושר לגוף הפרטי לתת הכשר.
- ה. משרד הכלכלה יבחן היתר לחישוב מחירים שיגבה הגוף הפרטי מבתי העסק למניעת מונופולים.
- ו. הרבנות, בהתייעצות עם משרד הכלכלה, תגביל את כמות גופי הכשרות הזכיינים ותתאים אותה לנדרש במדינה.

10. כשרות בחו"ל

- א. הרבנות הראשית תשדרג את מערך הייבוא, תפקח בחו"ל על ייצור מיוחד ותיתן למוצרים המיובאים את ההכשר הממלכתי.
- ב. הרבנות תאשר גופים מוכרים מחו"ל לאחר בדיקה, פיקוח ותשלום אגרה.
- ג. הרבנות הראשית תפעיל מערך פיקוח בחו"ל על מוצרים, על בסיס הנהלים ברמות כשר ומהדרין.

11. אמינות ושחיתות

הגוף המנהל יהיה כפוף להפעלת 'יישומון בודק כשרות' שיוודא את נוכחות משגיחי הכשרות בבתי העסק. כמו כן תוקם מחלקה בלתי תלויה שתבקר את כל מערך הכשרות ותקבל משובים מהשטח.

כושרות
ייעוץ והכוונה בכשרות

חות
פורום תורה מקצועי